

**РІВНІСТЬ СТАНОВИЩА ЗАМОВНИКА ТА ВИКОНАВЦЯ ЩОДО ОПЛАТИ
ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОГОВОРОМ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ****EQUAL STATUS OF CUSTOMERS AND PERFORMERS WITH REGARD TO DISBURSAL
AND RESPONSIBILITY UNDER THE SERVICES SUPPLY AGREEMENT**

**Жорнокуй Ю.М., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри цивільного права та процесу**

Харківський національний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена аналізу законодавства та з'ясуванню проблематики рівності становища замовника та виконавця щодо оплати та відповідальності за договором про надання послуг. Наголошено, що чинне законодавство не симетрично врегульовує правове становище замовника та виконавця, виходячи із загальних положень глави 63 ЦК України.

Обґрунтовано, що загальні положення про договір про надання послуг (глава 63 ЦК України) свідчать про обмеження свободи договору у контексті покладення відповідальності на його сторони, що має прояв у обмеженні вибору сторонами підстав для притягнення до відповідальності контрагента за договором (існують прямі імперативні приписи).

Підсумовано, що виконавець за договором про надання послуг є слабшою стороною, оскільки: 1) в одних випадках він може отримати «розумну плату» за надані послуги, а в інших – хоча й повну, але за умови, якщо має місце вина замовника, та у випадку, якщо інше не встановлено договором або законом; 2) виконавцеві відшкодовуються лише фактичні витрати, натомість збитки, завдані замовнику невиконанням (неналежним виконанням) договору про надання послуг за плату, підлягають відшкодуванню виконавцем, у разі наявності його вини, у повному обсязі, якщо інше не встановлено договором. Про «слабкість правового становища виконавця» за договором про надання послуг свідчить те, що на нього, за умови набуття статусу суб'єкта підприємництва, покладається додатковий обов'язок – довести, що належне виконання виявилось неможливим внаслідок непереборної сили, якщо інше не встановлено договором або законом, у той же час глава 63 ЦК України не містить жодного застереження про відповідальність замовника. Мова йде лише про його обов'язок повного або часткового відшкодування фактичних витрат виконавця, залежно від наявності або відсутності вини замовника.

Ключові слова: договір, зобов'язання, відповідальність, послуга, замовник, виконавець, об'єкт цивільних прав.

The article is focused on analyzing legislation and clarifying the issue related to the equal status of customers and performers with regard to disbursement and responsibility under services supply agreement. It has been emphasized that the current legislation does not symmetrically regulate the legal status of customers and performers on the basis of general provisions of Chapter 63 of the Civil Code of Ukraine.

It has been substantiated that general provisions on the services supply agreement (Chapter 63 of the Civil Code of Ukraine) indicate the agreement's freedom restriction in the context of imposing responsibility on its parties, which is manifested in the limitation of the parties' choice of grounds for bringing the counterparty to liability under the agreement (there are direct imperative prescriptions).

It has been concluded that the performer under the services supply agreement is the weaker party, because: 1) in some cases he can receive a «reasonable fee» for the provided services, and in others – although full, but under conditions that there is customer's fault, and unless otherwise established by the agreement or law; 2) the performer shall be reimbursed only for actual expenses, instead damages caused to the customer by non-performance (improper performance) of the services supply agreement for a fee shall be reimbursed by the performer, in case of his fault, in full, unless otherwise stipulated by the agreement. The «weakness of the performer's legal status» under the services supply agreement is evidenced by the fact that he is imposed with an additional obligation, in case of the acquisition of the status of a business entity – to prove that proper performance was impossible due to force majeure, unless otherwise stipulated by the agreement or by law. At the same time, the Chapter 63 of the Civil Code of Ukraine does not contain any precaution on the responsibility of the customer. It is only about his obligation to fully or partially reimburse the actual expenses of the performer, depending on the fault of the customer or its absence.

Key words: contract, obligations, responsibility, service, customer, performer, object of civil rights.

Постановка проблеми. З розвитком в Україні ринкових відносин та отриманням статусу країни кандидата на вступ до Європейського Союзу, а відповідно, й потребою у приведенні законодавства до єдиного знаменника, сталою є тенденція до широкої свободи у визначенні змісту договірних зобов'язань і, як наслідок, зменшення ступеня впливу держави на цивільно-правові відносини. Наведені обставини зумовлюють доцільність перегляду нормативно-правових підходів до порядку врегулювання як приватноправових відносин загалом, так і окреслення системи цивільно-правових договорів безпосередньо. При цьому зазначено, що як система цивільного законодавства не вичерпується одним ЦК України, а включає й інші нормативно-правові акти з питань регулювання цивільно-правових відносин, так і система норм про цивільні договори не може бути зведена до системи договорів [1, с. 89–90].

Про особливості договорів можна говорити з огляду на саме явище та його властивості: реальні чи консенсуальні, оплатні (відплатні) чи безоплатні, казуальні чи абстрактні, а також фідуціарні та інші договори. Проте, на думку Р. Б. Шишки, властивості договору також беруться до уваги при встановленні його правової природи [2, с. 76–88]. Окрему групу договірних зобов'язань становлять договори про надання послуг, які мають власну специфіку та особливості правового забезпечення.

Як слушно зауважує М. М. Сибільов, наявність у ЦК України глави, присвяченої загальним положенням про надання послуг, має і суто практичне значення, суть якого полягає у тому, що при укладенні договорів у сфері надання послуг, які безпосередньо не передбачені ЦК України, сторони, виходячи із дії принципу свободи договору, самі визначають умови договору, але при цьому вони мають керуватися загальними положеннями про надання послуг [3, с. 110]. Проте сучасний стан цивільного законодавства у сфері надання послуг та укладення таких договірних конструкцій потребує перегляду, що пов'язано не лише з наявністю поіменованих та непоіменованих договорів про надання послуг, які забезпечуються на рівні ЦК України чи окремих нормативних актів, але й з отриманням чіткої відповіді на питання про рівність сторін за такими договорами у контексті оплати за надані послуги та їх відповідальності у разі невиконання (неналежного виконання) відповідних договірних зобов'язань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання про рівність правового становища замовника та виконавця щодо оплати та відповідальності за договором про надання послуг не постало предметом детального вивчення у цивільно-правовій доктрині. Незважаючи на роботи Н. В. Федорченко [4], В. А. Васильєвої [5], О. О. Первомайського, Т. Д. Гребенюк [6], О. В. Голіної [7] та інших. Слід

зауважити, що вони стосувалися або загальних питань про надання послуг та, відповідно, укладення договорів про надання послуг, або коментування чинного цивільного законодавства у досліджуваній сфері, або характеристики таких договірних відносин у окремих сферах національної економіки (наприклад, у сфері господарювання).

Останнім часом активізувалися наукові пошуки щодо з'ясування сутності та специфіки договорів на надання окремих видів послуг (наприклад, юридичних послуг [8; 9], медичних послуг [10; 11] тощо), однак їх автори торкаються вузько спрямованої проблематики, практично не приділяючи уваги загальним питанням рівності становища замовника та виконавця щодо оплати та відповідальності за договорами про надання послуг у обраних сферах.

Метою статті є з'ясування проблемних аспектів законодавства України про рівність становища замовника та виконавця щодо оплати та їх відповідальності за договором про надання послуг.

Основний матеріал дослідження. Договірні зобов'язання з надання послуг посідають важливе місце у системі цивільно-правових зобов'язань, про що свідчить виділення цієї групи у більшості відомих у теорії цивільного права класифікацій цивільно-правових зобов'язань. Необхідно підкреслити, що у договорах про надання послуг сутність діяльності боржника з виконання договору полягає у вчиненні дій. Так, «послуга» – це діяльність, результати якої не мають, як правило, матеріального вияву, вони реалізуються і споживаються у процесі здійснення цієї діяльності [12, с. 826]. Слід зазначити, що послуги – це визнані законом об'єкти цивільних прав, вони об'єктивуються у процесі цілеспрямованої діяльності певного виду, а їх результати мають споживну вартість. Водночас у загальних положеннях про об'єкти цивільних прав не міститься визначення послуг. Вони лише вказані у ст. 177 ЦК України поряд з іншими об'єктами цивільних прав, проте зміст послуги у вказаній статті, та і в цілому у ЦК України, не розкривається. Тобто законодавець визнаючи послуги об'єктами цивільних прав, на відміну від інших об'єктів (наприклад, цінних паперів), не закріпив їх легального визначення. Немає нормативного визначення послуги і у главі 63 ЦК України. Отже, у випадку, коли мова йде про послуги як об'єкт цивільних прав, то до уваги береться не сам результат, який споживається при здійсненні діяльності, а дії, які до нього призвели [13, с. 100].

Критеріями виокремлення договорів про надання послуг є: їх предмет – це сам процес надання послуги, а не досягнення матеріального результату¹; виконавець за відповідним договором повинен надати послугу особисто (виняток становить надання послуги найманим працівником); із дефініції договору про надання послуг (ст. 901 ЦК України), на відміну від дефініції договору підряду, не впливає, що *виконавець* надає послугу на власний ризик, тобто він *вправі вимагати оплати наданих послуг навіть у випадку настання якихось непередбачуваних обставин* (виділено мною. – Ю. Ж.); при виконанні договору про надання послуг, навіть за умови передачі зовнішньої форми діяльності послугодавця, як-от договору, не завжди є свідченням завершення діяльності з надання послуги; виходячи з дефініції договору про надання послуг, послуга споживається в процесі її надання [4, с. 238–239]. Виходячи з вказаних критеріїв, слід акцентувати увагу на питанні про відповідальність сторін за договором про надання послуг та можливість вимагати виконавцем оплати, у випадку невиконання (неналежного виконання) умов такого договірного зобов'язання.

Невиконання (неналежне виконання) договору є прямим порушенням норм права. Підґрунтям для такого висновку є положення ч. 1 ст. 526 ЦК України, за якою

зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться.

Проте, щодо сфери надання послуг та, відповідно, виконання договорів про надання послуг, існують певні специфічні умови, встановлені законодавством України, які зумовлюють не лише погіршення правового становища однієї із сторін такого договору (переважно виконавця), але й загалом обмежують свободу договору. Одним із таких прикладів є положення ч. 2 ст. 903 ЦК України, за якою у разі неможливості виконати договір про надання послуг, що виникла не з вини виконавця, замовник зобов'язаний виплатити виконавцеві *розумну плату*. Якщо неможливість виконати договір виникла з вини замовника, він зобов'язаний виплатити виконавцеві плату в повному обсязі, якщо інше не встановлено договором або законом. Фактично у цьому разі йдеться про можливість *відмови* замовника від договору та виплати ним виконавцю розумної, на погляд самого замовника, плати (мова йде про фактичні видатки).

Тобто йдеться про проблему *односторонньої відмови* сторони від договору. При цьому у побудові норм, що передбачають односторонню відмову від договору, існує дві основні тенденції. Як зазначено в юридичній літературі, по-перше, право на відмову сторона набуває у разі порушення умов договору чи закону другою стороною, що цілком зрозуміло і юридично є виправданою правовою мірою. По-друге, в багатьох випадках законодавець надає стороні право на односторонню відмову від договору за відсутності будь-якого порушення з боку іншого контрагента і навіть без наведення причин та підстав такої відмови [14, с. 153]². Доцільність введення до ЦК України широкого кола випадків безпідставної односторонньої відмови сторони від договору, не можна вважати позитивною, оскільки це не відповідає принципу обов'язковості договору і практично створює для контрагента можливість зловживати своїми правами, що не свідчитиме про стабільність договірних відносин.

Важливим є те, що як для замовника, так і для суду, що розглядає вимогу про застосування до виконавця цивільно-правової відповідальності, не має значення, які саме дії чи бездіяльність призвели до невиконання (неналежного виконання) договірного зобов'язання. Проте, ч. 1 ст. 906 ЦК України щодо цього питання є особливість, яка полягає у тому, що виникає потреба у встановленні протиправності невиконання (неналежного виконання) договору про надання послуг, оскільки виконавець може посилатися на обставину непереборної сили як на підставу для звільнення його від цивільно-правової відповідальності, якщо інше не встановлено договором або законом.

Щодо вказаного, слід застерегти, що, наприклад, понад п'ятдесят відсотків справ (тих, що стосуються захисту прав (інтересів) замовників юридичних послуг) розглядалися з приводу розірвання «договору про правову допомогу». Щоправда, як застерігається, позови про розірвання даних договорів вчиняються найчастіше разом із вимогами про відшкодування майнової та/або моральної шкоди, але це не нівелює загального висновку про те, що такий спосіб є одним із поширених. Пояснюється дана обставина тим, що замовники застерігають себе від ще більших втрат, адже розмір гонорару та відшкодування зроблених виконавцем фактичних витрат жорстко пов'язані з тривалістю договірного зв'язку, в той час як надання якісної послуги

¹ Крім того, основний результат при наданні послуг виражається у нематеріальній формі, однак має економічну цінність та корисний ефект для замовника.

² Так, Верховний Суд відхиляючи посилаючись на касаційний скарги на необхідність застосування ч. 3 ст. 538 ЦК України, зауважив, що оскільки відмова від виконання обов'язку не є тотальною відмовою від зобов'язання чи відмовою від договору. Тому навіть у тому разі, якщо суб'єкт зустрічного виконання правомірно відмовився від виконання свого зустрічного обов'язку повністю чи частково, відповідне зобов'язальне правовідношення не припиняється до того моменту, коли таке припинення відбудеться в загальному порядку (ст. 525, 598–609, 651, 652 ЦК України) [15].

є сумнівним через неналежну поведінку цього суб'єкта. Проблемними моментами застосування даного способу захисту є визначення підстав, за наявності яких цей захист є юридично можливим. Окрім того, дослідженню підлягають питання співвідношення відмови від договору (одностороннього розірвання договору) та розірвання договору в судовому порядку [9, с. 69].

У контексті відповідальності за договором про надання послуг, специфіку мають наслідки, залежно від оплатності чи безоплатності відповідної договірної конструкції. Так, законодавство передбачає презумпцію оплатності такого договору, у зв'язку з чим він має містити положення про ціну чи способи її визначення. Ціна за договором про надання послуг – це плата за саму діяльність (вчинення дій) та відшкодування витрат. Такий поділ ціни має значення, коли йдеться про розрахунки за оплатними чи безоплатними договорами. За оплатним договором виконавцеві оплачуються і діяльність, і витрати [6, с. 16]. Якщо ціна у договорі не може бути визначена, то вона визначається за правилами «звичайних цін», які склалися на ці послуги на момент укладення договору (ч. 4 ст. 632 ЦК України).

Проте виконавець буде відповідати за невиконання договору про надання послуг лише у випадку доведення його вини. Якщо така вина буде доведена, а інше не буде передбачено законом або договором, то виконавець повністю позбавляється права на оплату, а якщо він вже утримав частину коштів, то, як правило, їх необхідно повернути. Звертається увага на те, що у випадку, коли неможливість виконання виникла з незалежних від сторін обставин, обов'язок по оплаті не повинен виникати [6, с. 17]. Проте якщо виконавець уже приступив до надання послуги, то частину наданої послуги уже неможливо повернути і тому законодавець зобов'язує замовника сплатити виконавцеві розумну плату.

Поняття «розумна плата» слід тлумачити як звичайні за таких умов витрати, які здійснив виконавець до настання обставин, пов'язаних з немов живістю виконання договору. При цьому, якщо неможливість виконання обов'язків за договором про надання послуг виникло з вини замовника, останній має сплатити виконавцю плату повністю. Якщо інше не передбачено законом або договором. Якщо має місце вина і замовника, і виконавця, судом може бути прийняте рішення про часткову виплату винагороди виконавцеві за надані послуги [6, с. 17].

Висновок про можливість безоплатного надання послуг на підставі відповідного договору може бути зроблений не лише на підставі положень ст. 904 ЦК України, а також з огляду на принцип свободи договору (п. 3 ч. 3 ст. 6 ЦК України) та обмовку «Якщо договором передбачено надання послуг за плату ...» (ч. 1 ст. 903 ЦК України). Незважаючи на не зовсім вдалу редакцію змісту ч. 1 ст. 903 ЦК України щодо оплатності/безоплатності договору про надання послуг, слід пам'ятати про основні засади цивільного законодавства – однією з яких є оплатність відповідного договору «якщо інше не встановлено договором» (ст. 903 ЦК України), законом або не впливає із суті договору (ч. 5 ст. 626 ЦК України). Отже, вести мову про безоплатність договору про надання послуг можна лише у випадку, коли така умова прямо вказана у законі, конкретному договорі або є похідною з суті договору чи відносин сторін. У випадку ж, коли в договорі про надання послуг не вказано про безоплатність надання послуги, його слід вважати оплатним, а ціна такого договору визначається з урахуванням положень ч. 4 ст. 632 ЦК України.

Відповідно до ст. 904 ЦК України за договором про безоплатне надання послуг замовник зобов'язаний відшкодувати виконавцеві усі фактичні витрати, необхідні для виконання договору. Вказані положення застосовуються також у випадках, коли неможливість виконати договір про безоплатне надання послуг виникла з вини замовника або внаслідок непереборної сили. З цього при-

воду в юридичній літературі зазначено, що положення вказаної статті щодо відшкодування фактичних витрат виконавця можуть бути застосовані до врегулювання будь-яких договорів про надання послуг, якщо договором або законом не буде встановлено інше. При цьому під фактичними витратами слід розуміти усі витрати у грошовій або натуральній формі, що були понесені виконавцем під час надання послуги, якщо ці витрати були необхідними для виконання договору³.

Оскільки тягар доведення (доказування) існування факту понесення виконавцем тих чи інших фактичних витрат лежить на самому виконавцеві, то не будуть відшкодовані ті витрати, які були ним фактично понесені, за умови, що такий факт чи розмір таких витрат не був належним чином підтверджений (доведений). Не відшкодується виконавцеві, за вказаною статтею, й упущена вигода. Єдиною умовою для відшкодування виконавцеві фактичних витрат за ст. 904 ЦК України є необхідність таких витрат для надання послуг.

Особливістю положень ч. 2 ст. 904 ЦК України є те, що на відміну від ч. 2 ст. 903 ЦК України (за якою «у разі неможливості виконати договір про надання послуг, що виникла не з вини виконавця, замовник зобов'язаний виплатити виконавцеві розумну плату. Якщо неможливість виконати договір виникла з вини замовника, він зобов'язаний виплатити виконавцеві плату в повному обсязі, якщо інше не встановлено договором або законом») на замовника покладено обов'язок відшкодувати фактичні витрати понесені виконавцем не лише за наявності вини замовника, але й у випадку, коли ненадання послуги виникло внаслідок непереборної сили. Отже, слід констатувати, що ч. 2 ст. 904 ЦК України закріплено додаткові можливості захисту прав та інтересів виконавця, а, відповідно, потенційні додаткові обтяження для майнової сфери замовника, що можуть виникнути не з його вини.

У той же час відповідно до ч. 1 ст. 906 ЦК України збитки, завдані замовнику невиконанням або неналежним виконанням договору про надання послуг за плату, підлягають відшкодуванню виконавцем, у разі наявності його вини, у повному обсязі, якщо інше не встановлено договором. Виконавець, який порушив договір про надання послуг за плату при здійсненні ним підприємницької діяльності, відповідає за це порушення, якщо не доведе, що належне виконання виявилось неможливим внаслідок непереборної сили, якщо інше не встановлено договором або законом. Тобто мова йде про повне відшкодування втраченого виконавцем замовнику. Слід зауважити, що вказана стаття передбачає відшкодування збитків як форму цивільно-правової відповідальності за договором про надання послуг. Проте, таким договором може передбачатися й відповідальність у формі неустойки. Слід застерегти, що у цьому випадку наявність негативних наслідків є обов'язковою умовою цивільно-правової відповідальності. Саме особа, чії права порушені, має довести реальність таких негативних наслідків, які виражаються як реальні збитки та упущена вигода.

Збитки, завдані замовнику невиконанням (неналежним виконанням) договору про надання послуг за плату, підлягають відшкодуванню виконавцем, у разі наявності його вини, у повному обсязі, якщо інше не встановлено договором. Отже, як правило вина є обов'язковою умовою відповідальності виконавця за договором про надання послуг за плату. Виконавець, який є суб'єктом підприємницької діяльності, може бути притягнутий до відповідальності

³ Використання в термінологічному словосполученні прикметника «фактичні» обумовлена потребою в розмежуванні з одного боку витрат, що вже були понесені виконавцем, тобто є певним фактом, існування якого може бути підтверджено (доведено), а з іншого – витрат виконавця у зв'язку з виконанням договору, що можуть виникнути у виконавця у майбутньому. Своєрідним антонімом для явища фактичні витрати є витрати майбутні, потенційні, недостовірні. Зазначені витрати не мають відшкодуватися виконавцеві, крім випадків, коли сторони домовилися про інше [6, с. 22].

незалежно від вини і звільняється від відповідальності, лише коли доведе, що збитки виникли внаслідок дії обставин непереборної сили, якщо інше не встановлено договором або законом.

Крім того, можна звернути увагу на застереження про те, що ... «якщо інше не встановлено договором». Проте чи часто сторони роблять певні обмовки про це? Навряд чи. Відповідно виконавець за вказаним договором є слабшою стороною. Він може працювати над конкретним проектом певний час і, отримавши відмову від договору з боку замовника «неможливість виконати договір про надання послуг, що виникла не з вини виконавця», може розраховувати лише на розумну плату – фактично покриття реальних витратків. Проте, якщо взяти до уваги такі види діяльності як надання юридичних, аудиторських та ін. послуг, це принципово означатиме відсутність реальної компенсації, оскільки ніхто юристу, який витратив значний час своєї інтелектуальної праці на розробку документації, не відшкодує його упушену вигоду від немотивованого розірвання договору. Отже, він може розраховувати лише на відшкодування йому «розумної плати», що фактично, для виконавця, означає відсутність яких-небудь гарантій отримання плати за свою працю.

Зауважимо, що у ст. 906 ЦК України також встановлено підвищений рівень відповідальності виконавця, який є суб'єктом підприємницької діяльності, що пов'язано з єдиною підставою для його звільнення від відповідальності – непереборна сила. При цьому, якщо такий суб'єкт (підприємець) має можливість належним чином виконати свої обов'язки за договором про надання послуг, але не виконує їх, його вина є беззаперечною. Якщо ж такий суб'єкт підприємницької діяльності не має можливості виконати належним чином свої обов'язки за вказаним договором (за відсутності його вини), він все рівно буде відповідати за прийняті зобов'язання, оскільки за оплатним договором про надання послуг він може бути звільнений від відповідальності лише за наявності обставин непереборної сили.

При цьому у ст. 906 ЦК України не міститься положень щодо відповідальності замовника як іншої сторони договору про надання послуг. Хоча це й не свідчить про неможливість притягнення його до відповідальності за вказаною договірною конструкцією. Така відповідальність може бути покладена на замовника на підставі самого договору, ЦК України або інших актів цивільного законодавства та виходячи із загальних підстав та умов цивільно-правової відповідальності за невиконання (неналежне виконання) зобов'язань. Тобто законодавець «згадає» можливість притягнення замовника до відповідальності

до договором про надання послуг між іншим, при цьому роблячи основний акцент на відповідальності виконавця, що ставить останнього у нерівне правове становище.

Висновки.

З урахуванням викладеного, щодо загальних положень про виконання договорів про надання послуг та відповідальності їх сторін у разі невиконання (неналежного виконання) таких договірних конструкцій, слід зауважити:

1) загальні положення про договір про надання послуг, які містяться у главі 63 ЦК України, свідчать про обмеження свободи договору у контексті покладення відповідальності на сторони відповідного договору, що має прояв у обмеженні вибору сторонами підстав для притягнення до відповідальності контрагента за договором (існують прямі імперативні приписи);

2) виконавець за договором про надання послуг є слабшою стороною, оскільки, виходячи з положень: а) ч. 2 ст. 903 ЦК України винагорода виконавця обмежується «розумною платою», у разі відсутності його вини; виконавцеві виплачується повний обсяг винагороди, але за умови, якщо має місце вина замовника, та у випадку, якщо інше не встановлено договором або законом, б) ч. 1 ст. 904 ЦК України виконавцеві відшкодовуються лише фактичні витрати, у той же час за ч. 1 ст. 906 ЦК України збитки, завдані замовнику невиконанням або неналежним виконанням договору про надання послуг за плату, підлягають відшкодуванню виконавцем, у разі наявності його вини, у повному обсязі, якщо інше не встановлено договором;

3) про «слабкість правового становища виконавця» за договором про надання послуг свідчить те, що на нього, за умови набуття статусу суб'єкта підприємництва, покладається додатковий обов'язок – довести, що належне виконання виявилось неможливим внаслідок непереборної сили, якщо інше не встановлено договором або законом;

4) у той же час глава 63 ЦК України не містить жодного застереження про відповідальність замовника. Мова йде лише про його обов'язок повного або часткового відшкодування фактичних витрат виконавця, залежно від наявності або відсутності вини замовника. При цьому законодавець порівняно з виконавцем, не вказує жодних особливостей щодо відповідальності замовника, якщо останній набув статус суб'єкта підприємницької діяльності.

Викладене свідчить про потребу у подальшому опрацюванні питань, пов'язаних з «вирівнюванням» правового становища замовника та виконавця за договором про надання послуг, з метою реалізації принципів та основних засад цивільного законодавства, що містяться у ЦК України (ст. 3, 6, 627, 628 тощо).

ЛІТЕРАТУРА

- Олюха В. Г. Цивільно-правовий договір: поняття, функції та система: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2003. 189 с.
- Шиска Р. Б. Проблема видів та характеристики цивільних та господарських договорів. *Розробка механізму правового регулювання договірних відносин у підприємницькій діяльності* / за ред. В. В. Луця. Київ: НДІ приват. права і підприємництва АПРН України, 2009. С. 76–88.
- Сибільов М. М. Загальні положення регулювання відносин у сфері надання послуг за проектом нового Цивільного кодексу. *Вісник Академії правових наук України*. 1996. № 7. С. 108–112.
- Оновлення договірної регулювання приватноправових відносин в Україні : монографія / за ред. А. Б. Гриняка, О. О. Кота, М. Д. Пленюк. Київ : НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПРН України, 2020. 488 с.
- Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія / за заг. ред. проф. В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2016. 399 с.
- Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар: пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій України, науковців, фахівців. Т. 9, ч. III: Послуги. Перевезення. Транспортне експедирування. Зберігання / С. Є. Морозова, І. С. Лукасевич-Крутник та ін.; за ред. проф. І. В. Спасиво-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2020. 456 с.
- Голіна О. В. Договори про надання послуг у сфері господарювання: монографія. Харків : Право, 2019. 200 с.
- Лютьчук Н. Особливості укладення договору про надання правничої допомоги. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 2. С. 48–52.
- Чумак Р. В. Способи захисту прав та інтересів, що застосовуються замовниками юридичних послуг. *Право і суспільство*. 2022. № 5. С. 60–72.
- Герц А. А. Договірні зобов'язання у сфері надання медичних послуг : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03 / Львів. нац. ун-т імені Івана Франка. Львів, 2016. 421 с.
- Майданик Р. Договір про надання медичних послуг. *Медичне право*. 2010. № 5. С. 52–66.

12. Цивільний кодекс України : наук.-практ. коментар. 4-те вид., перероб. і допов./ за заг. ред. Є. О. Харитонова. Харків : ТОВ «Одісей», 2008. 1200 с.

13. Гриняк А. Б. Договірні зобов'язання з виконання робіт у цивільному праві України : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03/ Нац. акад. прав. наук. України; НДІ приват. права і підприємництва. Київ, 2013. 494 с.

14. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова та ін.; за ред. О. В. Дзери. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 896 с.

15. Постанова Верховного Суду від 06.07.2022 р. у справі № 642/1528/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105233979> (дата звернення: 03.01.2023).